

δεσποινίδος, ἕνεκα τῆς ὑποίας ἐπῆλθε τὸ τέρμα μεγαλοπράγμονος βίου.

* *

Ἡ δεσποινὶς Ἑλένη von Dönniges, θυγάτηρ Βαυαροῦ διπλωμάτου, τὰ μάλιστα εὐνοουμένου παρὰ τοῦ κυριάρχου του, ἐγνώρισε τὸν Φερδινάνδον Λασσάλλ ἐν συναναστροφῇ δικηγόρου τινὸς τοῦ Βερολίνου. Πρὶν ἢ ἡδὴ τὸν γνωρίσῃ προσωπικῶς, εἶχεν ἀκούσει περὶ αὐτοῦ, περὶ τῆς ἐκτάκτου εὐφυΐας του, περὶ τῶν εὐγενῶν καὶ διακεκριμένων τρόπων του. Γνωρίμος τις αὐτῆς τὴν διεβεβαίωσεν, ὅτι αὕτη ἦτο ἡ μόνη γυνή, ἡ ἀξία νὰ καταστῇ σύζυγος τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός. Ἐπὶ τῇ παραδόξῳ ταύτῃ διαβεβαίωσει ἡ Ἑλένη εἶχε καταληφθῇ ὑπὸ μυστικοῦ αἰσθήματος ἔρωτος πρὸς ἄνδρα, ὃν οὐτ' ἐγίνωσκεν ἐξ ὄψεως. Ὅτε τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἐπληροφόρηθη, ὅτι ὁ Φερδινάνδος Λασσάλλ εὕρισκετο ἐν τῷ ἰδίῳ μετ' αὐτῆς οἴκῳ, ἐκρύβη ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἀπὸ τῶν ὁμμάτων του, διὰ νὰ τὸν βλέπῃ, νὰ τὸν ἀκούῃ, χωρὶς νὰ βλέπῃται ὑπ' αὐτοῦ. Αἰφνιδίως ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ἣ εὕρισκετο κεκρυμμένη, ἔδραμε πρὸς αὐτόν, συννητήθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ των, ἄφρωνι, ἐκπεπληγμένοι, συγκεχυμένοι. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πρώτη γνωριμία τοῦ Ἰουδαίου Φερδινάνδου Λασσάλλ, τοῦ προφήτου τοῦ Κοινωνισμοῦ ἐν Γερμανίᾳ, καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ καθολικωτάτου τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς παραδόσεις Βαυαροῦ διπλωμάτου von Dönniges Ἑλένης, καθὰ αὕτη ἡ ἰδίᾳ διηγεῖται ἐν βιβλίῳ πρὸ τινων ἐτῶν δημοσιευθέντι περὶ τῶν μετὰ τοῦ Φερδινάνδου Λασσάλλ σχέσεων της (*).

Ὁ Λασσάλλ ἔμεινεν ἐκστατικὸς πρὸ τῆς νεανίδος, μεθ' ἧς κατὰ πρῶτον ἐσχετίζετο. Μυστηριώδης συμπάθεια ἀναπτύσσεται συνήθως ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς μετὰ δύο ὄντων, ἅτινα μέλλουσι θάπτων ἢ βράδιον νὰ συνδεθῶσι στενότερον οἰκειότης, ἧς τὸ ἀπόρητον οὐδεὶς δύναται νὰ ἐρμηνεύσῃ. Τοιοῦτό τι συνέβη κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην. Ὡς εἶπον ἡδὴ, ἐπὶ ἐρωτικῶν ὑποθέσεων ἡ πολιορκητικὴ μέθοδος τοῦ Φερδινάνδου Λασσάλλ δὲν ἠρέσκετο εἰς τὰς ἀναβολὰς, εἰς τὰς περιστροφὰς ὁ μαχητὴς ἔδωκεν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, προσέβαλλεν ἄνευ δισταγμοῦ. Καὶ ἐντεῦθεν ἡ νίκη, ἐφ' ἣ τοσοῦτον ἐνηδύνετο. Ἡ γυνὴ συνήθως, ὅσον καὶ ἂν ᾔην αἰδήμων καὶ δειλὴ, ὅσον καὶ ἂν ᾔην τολμηρὰ καὶ ἀναιδής, δὲν ἀρέσκειται εἰς τοὺς δειλοὺς, τοὺς μεμετρημένους ἄνδρας. Εὐχαριστεῖται εἰς τὰς τολμηρὰς ἐπιθέσεις, μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐκτεθῇ ἡ ὑπόληψις της. Πᾶς ἐπιτήδειος πολιορκητὴς γινώσκει τὰ στοιχειώδη ταῦτα μαθήματα ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ ἔρωτος· τούτου δ' ἕνεκα ἐν τῷ ἔρωτι οἱ τολμῶντες πάντοτε στεφανοῦνται. Ὁ Λασσάλλ ἐγίνωσκε τοῦτο, καὶ εἶχεν ἡδὴ πληροφορηθῇ περὶ τοῦ ἰδιοτρόπου καὶ εὐφραντάστου χαρακτῆρος τῆς νεανίδος, μεθ' ἧς κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ἐσχετίζετο. Ἀφοῦ ἐλάλησεν

αὕτη κατὰ πρῶτον τὴν τυπικὴν γλῶσσαν τῆς πρώτης γνωριμίας, μετ' ὀλίγον λαμβάνων θάρρος, κατέληξεν εἰπών:

«Εἴσθε ἡ Βρουνχίλδη, εἴσθε ἡ Ἀδριάννα Καρδοβίλλη, εἴσθε ἡ χαρίεσσα ἀλώπηξ, περὶ ἧς μοὶ ὠμίλησαν, εἴσθε ἡ Ἑλένη von Dönniges.»

Μετὰ τὴν παράδοξον ταύτην συνδιάλεξιν τὸ φρούριον ἦτο ἡδὴ ἡλωμένον ἐξ ἐφόδου, ἡ Ἑλένη εἶχε λησμονήσει τὰς παλαιότερας συμπάθειας, τὴν μνηστείαν της μετὰ τοῦ Βογιάρου Γιάγκου Ῥακοβίτσα, ἐνώπιον τῆς προσωπικότητος τοῦ ἥρωος τῶν κοινωνιστικῶν κύκλων τῆς Γερμανίας, τοῦ προφήτου τῆς νέας ἐπαναστάσεως. Ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος ὁ τολμηρὸς δημαγωγός, λαλῶν πρὸς τὴν νέαν κόρην, μετεχειρίζετο ἡδὴ τὸ σὺ. Ὅτε ἐξῆλθον τοῦ οἴκου, τῇ ὠμολόγησεν ἀπροκαλύπτως τὸν πρὸς αὐτὴν ἔρωτά του καὶ τὴν ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν νὰ τὴν νυμφευθῇ.

Οὕτως ἤρξατο ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἐρωτικοῦ μυθιστορήματος τοῦ Φερδινάνδου Λασσάλλ καὶ τῆς Ἑλένης von Dönniges, τοῦ τελευταίου ἐπεισοδίου τοῦ βίου τοῦ μεγάλου δημεγέρτου τῆς Γερμανίας.

(Ἐπεται τὸ τέλος)

‘ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ‘ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ’ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΦΘΕΙΣΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ‘ΜΟΡΕΑΣ’

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΑΝΑΓΝΩΣΘΕΙΣΑ ΕΝ Τῷ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚῷ ΣΥΛΛΟΓῳ ‘ΠΑΡΝΑΣΣῳ’

ΠΑΡ’

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΠΕΤΡΙΔΟΥ,
ΗΓΕΜΩΝΤΟΥ, ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α’.

§ α’. Περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μορέως πολλὰ ἐγράφησαν καὶ ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐπιστημόνων καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Μεσαιωνοδιφῶν, καὶ δὴ ὁ σοφὸς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ καθηγητῆς κ. Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος ἐν τῇ νεωτέρᾳ αὐτοῦ ἐκδόσει τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἀφ’ οὗ διὰ μακρῶν ἀνήρρεσε τὰ τοῦ περιψύστου Falmerager καὶ Hopf, συνοψίζων τὰ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, λέγει ταδε: «Εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ ὄνομα παρήχθη ἐν τῇ ιγ’. ἐκατονταετηρίδι· ἀλλὰ πόθεν καὶ πῶς, περὶ τούτου ἐξακολουθεῖ συζήτησις πεισματώδης (sic!), ἀλλ’ ἄγνοος. Οἱ μὲν εἶπον ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Ἡλιδι πόλις Μοραία, οἱ δὲ ὅτι ἄχρι τοῦδε ὑπάρχει ἐν τῷ δήμῳ Κυπαρισσίας χωρίον Μορjοτάδα καλούμενον, οἱ δὲ ὅτι ἡ Κόιλη Ἡλὶς ἡδύνατο νὰ καλῇται ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων Ἀνόρειος ἢ Ἀμόρειος,

(*) Meine Beziehungen zu Ferdinand Lassalle, Breslau und Leipzig, 1879.

»ἐξ οὗ οἱ Φράγχοι ἐσχηματίσαν τὸ ὄνομα «*l' Amorcee*». Ἀλλὰ, καὶ τούτων πάντων τεθέντων, οὐδόλως οὐδαμῶς ἐξηγήθη »διὰ τί καὶ πῶς ἡ Ἥλις ἢ ἡ Κυπαρισσία ἠξιώθησαν τῆς τιμῆς νὰ μεταβάλλωσι τὸ ἀρχαῖον τῆς Πελοποννήσου ὄνομα, ἢ μὲν Ἥλις εἴτε δι' ἐνὸς τμήματος αὐτῆς, εἴτε καὶ διὰ μιᾶς μόνης πόλεως, ἢ δὲ Κυπαρισσία διὰ μιᾶς πάλιν πόλεως. »Ἐρρίθη ὡσαύτως ὅτι ὁ ἐν τῇ ιγ'. ἐκατονταετηρίδι Ἀραφ' γεωγράφος Ἴβν-Σαΐδ, ἀναφέρει ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Μωρέως κειμένην ὁμώνυμον πόλιν. Ἀλλὰ πῶς νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν ὑπάρχοντι τοιαύτης πόλεως εἴτε ἐν τῇ Ἥλιδι, εἴτε ὅπουδ' ἂν ᾤτοτε ἀλλοῦ τῆς Πελοποννήσου, ἐν ᾧ ἔχνοσ αὐτῆς δὲν εὐρίσκομεν, οὔτε εἰς τὰ χρονικά τοῦ Μωρέως, οὔτε εἰς τὸν ἑπτερον Ἀραβὰ γεωγράφον, Ἐδρυσῆν, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερον τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἴβν Σαΐδ;» (1)

§ 6'. Ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου τῆς τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ Ἱστορίας θέλομεν ἐνταῦθα ἐξενέγκει παρρητήσεις τινάς, προερχομένας ἐξ ἐπιτοπίων ἐρευνῶν, ἐπανειλημμένως γενομένων, καὶ ἐν ἐπιστημονικῇ ἀκριθείᾳ ὡς οἶόν τε ἐκτελεσθεισῶν. Ἀλλ' ἵνα μὴ παρεξηγηθῶμεν, ὡς ἄλλοτε περὶ τοῦ ζητήματος τῆς καταγωγῆς τοῦ περιφήμου Σκεντέρμπεη συζητοῦντες δημοσίᾳ, περὶ οὗ τοσοῦτος λόγος τότε ἐγένετο ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ Ἀθηνῶν—ἀναγκαζόμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι μόνον τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν, καὶ μόνον ταύτην, ἐπιδιώκομεν ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ, ὡς προῖόν ὁ λόγος κατὰδ' ἄλλον ποιῆται τοῦτο.

§ 7'. Ὁ σοφὸς καθηγητὴς λέγει ὅτι «οἱ μὲν εἶπον ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Ἥλιδι πόλις Μοραία», ἐξ ἧς προήλθε τὸ ὄνομα τοῦ Μωρέως. — Ἀλλ' οὐ πολλοὶ εἰσὶν οἱ τοῦτο λέγοντες· μόνος ὁ ἀκάματος Μεσαιωνοδίφης, κ. Σάχας, ἐξήνεγκε τὴν γνώμην ταύτην καὶ διὰ μακρῶν ὑποστηρίζει ἐν τοῖς προλεγομένοις τῶν *Monumenta histor.* κλ. κλ. (2). Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς καθηγητὴς ἐξακολουθεῖ λέγων ὅτι «οἱ δὲ ἄχρι τοῦδε ὑπάρχει ἐν τῷ δήμῳ Κυπαρισσίας χωρίον Μορjοτάδα καλοῦμενον κλ. κλ.» (3). Ἀλλὰ καὶ τοῦτο οὐ πολλοὶ εἰσὶν οἱ λέγοντες· μόνος ὁ Ἀθανάσιος Πετρίδης, ὁ ἀξιούμενος ἡδὴ τῆς τιμῆς νὰ ἀποτείνηται πρὸς ὑμᾶς, τὸ σεβαστὸν Ἀκροατήριον, ὅπερ ἔσχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ παρευρεθῇ ἀθροφρόνως ἐν τῇ φιλολογικῇ ταύτῃ Ἑσπερίδι, παρ' ἧς ἐξελίσσεται ἐν ἐκ τῶν σπουδαιωτάτων ζητημάτων τῆς Μεσαιωνικῆς ἡμῶν Ἱστορίας.

§ 8'. Διατελῶν ἐν Κυπαρισσίᾳ σχολάρχης ἀνεκάλυψα οὐχὶ τὸ χωρίον Μορjοτάδα, ὡς λέγει ὁ κ. Παππαρηγόπουλος ἀποφύγων ἐνθάδε τὴν ἀκριβείαν, τὴν τοσοῦτον ἐπίζηλον εἰς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων οἰωνοῦντα, — ἀλλὰ παρ' αὐτὸ τὸ χωρίον ἐρείπια σπουδαῖα ἀρχαῖας πόλεως Ἑλληνικῆς, ἢ

τις, φρονῶ, ὅτι ἵνε ἡ ἀρχαία Μοραία. Καθόσον μίαν καὶ ἡμίτειαν ὥραν πρὸς Ἀνατ. τῆς Κυπαρισσίας ἐν Τριφυλίᾳ (1) τῆς Πελοποννήσου, παρὰ τὸ χωρίον τὸ καλούμενον Μορjοτάδα (2) τοῦ Δήμου Κυπαρισσίας, εἰς θέσιν λεγομένην ὑπὸ τοῦ λαοῦ σ' τὸ Ἀληνικό, εὐρίσκονται ἀρχαῖας πόλεως ἐρείπια, ἧς ἐπιστημονικῶς ἡ ὀνομασία νὰ προσδιορισθῇ ἐν ἀκριθείᾳ καὶ ἐν αὐτοῖς φαίνεται παρέχουσα δυσκολίας τινάς, οὐχὶ ἀνυπερβλήτους, ὡς δῆλον τοῦτο γενήσεται ἐκ τῶν ἐφεξῆς λεγομένων.

§ 9'. Ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ ὀνόματος Στὸ Ἀληνικό, σημαίνοντος βεβαίως, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, θέσιν πόλεως πάλαι ποτὲ ὑπὸ Ἑλλήνων οἰκουμένης, ἔσπευσα εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος θέσιν, ὅπως ἰδίους ὀμμασι βεβαιωθῶ περὶ τούτου, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ τὰ παρ' ἐμοὶ πονήματα τῶν σοφῶν Εὐρωπαίων περιηγητῶν, οἶον, *Pougueville Emile Jsambert*, καὶ τοῦ περιφήμου Κουρτίου, οὐδένα λόγον περὶ αὐτῆς τῆς θέσεως ποιοῦνται.

§ 10'. Ἰδοὺ λοιπὸν πᾶν ὅ,τι ἐκεῖ διασώζεται μέχρι τοῦδε ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐρείπιων, καὶ ἡ περιγραφή τῆς θέσεως αὐτῶν.

Τὸ Ἀληνικό, περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα, εὐρίσκεται ἐπὶ λόφου ἀρκετὰ ὑψηλοῦ, κειμένου πρὸς τῇ ρίζῃ τοῦ ὄρους Κυπαρισσίας, καὶ 10 λεπτὰ τῆς ὥρας μόλις ἀπέχοντος τοῦ χωρίου Μορjοτάδας. Ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ βλέπει τις πρὸς Δ. μὲν τὸν Κυπαρισσιακὸν κόλπον, πρὸς Α. δὲ τὰς διαφόρους κοιλάδας καὶ φάραγγας τῶν πέριξ ὄρεων ὡσαύτως πρὸς Β. καὶ Ν. Κατὰ πρώτην ὄψιν ὁ περιηγητὴς βλέπει Μεσαιωνικά τινα ἐρείπια ἐν αὐτῷ, ἀνάξια ὅλως προσοχῆς καὶ ἐκ τῶν κοινοτάτων, ὥστε λυπεῖται κατ' ἀρχάς, διότι ἔλαβε τὸν κόπον νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν λόφον ἐκεῖνον, ἀλλ' ὅμως, ἐὰν ἀμέσως στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὰ παρακείμενα δένδρα, καὶ ἰδῇ τὰ λεγόμενα κοινῶς Σχοῖνα, καὶ μάλιστα, ἐὰν εἰσχωρήσῃ ἐντὸς αὐτῶν, αἴφνης ἀνακαλύπτει Κυκλώπεια ἐρείπια τῆς 6' ἐποχῆς, ἀρκετῶν μέτρων μῆκος ἔχοντα ἐνιαχοῦ, ἐφ' ἐνὸς δὲ μέρους καὶ εἰς τριῶν μέτρων ὕψος ἄνωθεν τοῦ ἐδάφους ἀνερχόμενα, ἀλλὰ κατακεκαλυμμένα ὑπὸ βάτων καὶ σχοίνων, ὧν ἕνεκα κατὰ πρῶτον ἄόρατα καθίστανται, ἀλλ' ὅμως καὶ τούτου ἕνεκα διέφυγον τὴν ἐπάρατον σφύραν τῶν ἐν τοῖς πέριξ λόφοις λίαν

(1) Τριφυλία ὑπάρχει καὶ ἐν Ἡπείρῳ, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ τοῦ εὐφροῦς φίλου κ. Εἰρ. Ἀσωπίου ἔτ. 1880, σελ. 244—254. Καὶ ἐν τῇ Ἐφημ. Φιλομαθῶν. Περιοδ. Β' Ἀριθ. 21—22.

(2) Τῷ j (γιδτ) γίνεται Μορjοτάδα, καὶ προφέρεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ Μορjοτάδα, ὅπερ προήλθεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου Μοριοτάδος, αἰτιατικ. Μοριοτάδα. Αὕτη δ', ὡς γνωστὸν, ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλληνικῇ καταντᾷ ὀνομαστικῇ, οὐ μόνον ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ, ἀλλ' ἐν πλείστοις ὅσοις, καὶ ἀλλαχοῦ μὲν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Τριφυλίας ἀπαντῶσι τὰδε· Φαρακλάδα, Βανάδα, Σαρακηνάδα, Μανολάδα κλπ. τὸ δ' ὄνομα Μοριοτάς, ἐκ τοῦ Μοριᾶτις-ἀτιδος, ὡς Πισᾶτις-ἀτιδος, ὡς Ἐλαιᾶτις-ἀτιδος καὶ ἄλλα παρόμοια. Τὸ δὲ Μοριᾶτις ἐκ τοῦ ἀρχαίου Μορία, ὡς Πισᾶτις ἐκ τῆς πόλεως Πῖσα κλ. Τὸ δὲ Μορία, ὄνομα τῆς ἀρχαίας πόλεως, Μορίας ἢ Μοραίας ἐδόθη αὐτῇ διὰ τὸ ἱερὸν φυτόν, τὴν Ἑλαίαν, ἣτις ἐκαλεῖτο Μορία ἐν τῇ Ἱερατικῇ γλῶσσῃ, ὡς ὁψόμεθα παρακατιόντες.

(1) Ἱστορ. Ἑλλήν. Ἑθνους. Ἐκδ. Β'. Τεύχος 40—43, σελ. 88.

(2) *Moum. histor. hellen.* prefac. pag. XXXII—XXXIII. tom. I. Paris 8180.

(3) Ἱστορ. Ἑλλήν. Ἑθ. ἐνθ' ἄνωτ.

συνεχῶς καιόντων καμίνους ἀσβέστου, οἵτινες τὰ πλείστα τῶν ἐπὶ γυμνῆς δένδρων ἐπιφανείας κειμένων ἐρειπίων κατέστρεψαν χωρεύσαντες κατὰ καιροὺς ἐν ταῖς καμίνους. Τούτοις προσθετέον καὶ τοὺς γεωργούς, οἵτινες καλλιεργήσαντες τὸν λόφον κατέσκαψαν καὶ τελέως ἐξηφάνισαν τὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος, ὥστε ἂν μὴ διεσώζοντο τὰ ἐντὸς τῶν σχοίνων καὶ βᾶτων ὑποκεκρυμμένα *Κυκλώπεια* καὶ τῆς *Ἑλληνικῆς ἐποχῆς* λείψανα, οὐδεὶς ἂν ἐπίστευεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἐνταῦθα πόλις ἀρχαία. Σῶζονται ὅμως εἰσέτι καὶ τινὰ Μεσαιωνικά, ὡς εἵπομεν, οἶον, δεξαμενὴ τις, βυζαντινῶν ἐρείπια ἐκκλησιῶν καὶ τινων ἄλλων οἰκοδομῶν, μόλις διακρινομένων ἤδη.

§ ζ'. Ἀλλ' ἐν τούτοις προβάλλονται, ὡς εἰκός, τρία ζητήματα.

α'. Ποῖον τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης;

β'. Ποία ἡ κατάστασις αὐτῆς ἐν τῷ Μεσαιῶνι;

γ'. Πότε ἐξερημώθη καὶ ὑπὸ τίνων;

§ η'. Περὶ τῶν ζητημάτων τούτων δι' ἐπαγωγῆς φερόμεθα κατὰ πρῶτον εἰς τὰς σκέψεις τάςδε, πολὺ τὸ πιθανὸν ἐχούσας, ὡς φρονοῦμεν.

Ἐκαστος ἅμα ἀκούσῃ τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου *Μορjοτάδας*, καὶ ἔχει γνῶσιν προηγουμένως τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Σάθα, τοῦ πρό τινων ἐν Παρισίοις ἐκδοθέντος, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Monumenta historiae hellenicae*, παρ' ᾧ γίνεται μνεία τῆς ἀρχαίας πόλεως, *Moralas* (1). μάθη δ' ὅτι παρὰ τῷ χωρίῳ *Μορjοτάδας* διασώζονται καὶ ἀρχαῖα ἐρείπια, καὶ βεβαιωθῇ περὶ τούτου δι' αὐτοψίας—ἡμέσως κατὰ φυσικὸν λόγον εὐρίσκεται ὑπὸ τὸν πειρασμὸν τῆς ἀναμνήσεως τοῦ συγγενοῦς τῇ *Μορjοτάδι*, ὀνόματος τῆς *Μοραίας*, καὶ συνεπῶς ὁρμαῖται τὸ πνεῦμα τοῦ ἐπιστήμονος ἐν ἀποδόσει τοῖς *Κυκλωπείοις* ἐκείνοις καὶ τῷ λόφῳ τοῦ *Ἀθηναίου*, τὸ ὄνομα τῆς πόλεως *Moralas*, καὶ παραδεχθῇ ὅτι ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ πόλις αὕτη, οὐχὶ δ' ἐν Ἡλείᾳ, ὡς φρονεῖ ὁ κ. Σαθας (2).

§ θ'. Τὴν ἐν τῷ λόφῳ τῆς *Μορjοτάδας* παραδοχὴν τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀρχαίας *Μοραίας* ὑποστηρίζουσι καὶ οἱ ἐπομεινοί τέσσαρες σπουδαῖοι λόγοι.

Α'. Τὸ εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ καὶ νῦν ἔτι διατηρούμενον ὄνομα *Μορjοτάδα*, ἀναμφισβητήτως προέκυψε, καθ' ἡμᾶς, ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου *Μοριᾶτις*, δι' ἀλλοιωσεῶς τινος καὶ προσθήκης συλλαβῶν, ἅςπερ ὁ χρόνος καὶ αἱ ἀτυχεῖς περιστάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους προσεκόλλησαν αὐτῷ· τὸ δ' ἀρχαιότερον ὄνομα, ἐξ οὗ τὸ *Μοριᾶτις* γραπτέον *Μορία* ἢ *Μοριά*, ὀρθότερον παρὰ τῷ σημερινῷ λαῷ λεγόμενον, καθὸ περιεκτικόν,

καὶ οὐ *Μοραία*, ὡς λέγει ὁ κ. Σάθας, ἅτε προελθὼν ἐκ τοῦ παναρχαίου ἱεροῦ ὀνόματος τῆς ἐλαίας, ἣτις ἐκαλεῖτο *μορία* παρὰ τοῖς ἱερεῦσι τῆς ἀρχαιότητος (1). Ἀλλὰ περὶ τούτου θέλομεν διαλάβει ἐκτενέστερον ἀκολουθῶν. Οὐ δύναται δέ τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ ὄνομα *Μορjοτάδα*, τοῦ ἀρχαιοτέρου ὀνόματος παραλλαγή οὐκ ἔστιν· ἐπειδὴ ἔχει τὴν αὐτὴν τῷ ἀρχαίῳ ῥίζαν καὶ τὴν αὐτὴν προφορὰν ἐν μικρᾷ τινι παραλλαγῇ διαφυλάττει. Ὅτι δ' ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς διεφύλαξε πλείστα ὅσα ἀρχαῖα ὀνόματα τόπων, πόλεων, ποταμῶν, ὁρέων κτλ. οὐδεὶς ἀναγνωρίζων τὴν συνέχειαν τῶν χρόνων καὶ τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων, σπουδαίως διαμφισβητεῖ τὴν σήμερον τοῦτο συνωδὴ ταῖς νεωτέραις ἐπιστημονικαῖς ἐρεῦναις.

Β'. Ἡ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς *Μορjοτάδας* διασωζομένη παράδοσις περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ χωρίου τούτου καὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτῶν ἐν αὐτῷ.

Ἰδοὺ δὲ τί ἐπληροφορήθη περὶ τούτου.

ἸΠόθεν τὸ χωρίον ὠνομάσθη *Μορjοτάδα*; εἶπον τοῖς χωριοῖς.—καὶ τί εἰξεύρετε νᾶ μοι εἴπητε περὶ τούτου;

Ἀπεκρίθησαν οἱ γεραίτεροι τοῦ χωρίου καὶ μοι εἶπον τάδε ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν

«Τὸ χωρίον μας ἦτονα ἔρημο καὶ ἐπὶ Τουρκίας ἦτον κτήματα καὶ περιβόλια τοῦ πλησίον εὐρισκομένου χωρίου *Βρύσαις*, τὸ ὁποῖον ἦτο *Κεφαλοχώρι* (2), ἔακουστέ διὰ τὴν οἰκογένειαν τῶν *Μπουτζαράδων*, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ δῶ ἐκαταγόνταν· καὶ εἶχε τότε τὸ χωρίον πλεον τῶν 400 οἰκγ. Ἀλλὰ νέχαλᾶσθηκε εἰς τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1769 ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίταις Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἀφάνισαν τότε ὅλον τὸν *Μοριά*. Ἄνοιπὸν οἱ Βρυσαῖοι ὠνόμαζον τότενες τὸ μέρος τοῦτο *Μορjοτάδα* ἀπὸ παλαιά, καθὼς καὶ τὸ μέρος, ὅπου εὐρίσκεται τὸ μοναστήρι *Κατσιμυκάδα* (3). Ἐδῶ εἰς τὸ χωρίον μας οἱ Βρυσαῖοι τότενες εἶχον *φυτήστραις*, ὅπου πολὺ πλῆθος ἀπὸ ἐπληγαῖς, ἄγριας τὸ περισσότερο, καὶ ἡμεραις, ἦτονα, καὶ ὠνόμαζαν τὴν θέσι αὐτὴ *Μορjοτάδα*, καὶ ἀπὸ τότενες ἔχει τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ λέγεται ἕως σήμερα. Ἐμεῖς δ' ὕστερ' ἀπὸ τὸν χαλασμό, ὅπου ἔπαθαν ἡ *Βρύσαις*, ἤρθαμε ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσταίνα, καὶ ἄλλοι ἀπὸ Καρύταινα, καὶ ἐκατοικήσαμε ἐδῶ, καὶ εὐθειάσαμε τὸ χωρίον ἐτοῦτο, κοντὰ σ' τὸ Ἀθηναῖον, καὶ οἱ Βρυσαῖοι κάθονται εἰς τὸ ἐδικόν τους παλαιὸν χωρίον» (4).

Γ'. Οἱ Ἀραβες γεωγράφοι Ἰβν-Σαῖδ καὶ Ἀβδούλ-Φέδα,

(1) Δελτίον Ἑστίας· ἀριθ. 277, ἔτ. 1882 — Ἀριστοφ. Νεφέλ. στίχ. 1003. Σοφοκλ. Οἰδίπ. Κολον. στίχ. 705 κεξ — Λεξικ. Ἀνθίμ. Γαζή ἐν λέξ. *Μορία*, ἐκδ. Βιέννης.—Κ. Παππαρηγ. Ἑλλήν. Ἱστορ. ἐκδ. Β'. βιβλ. Α'. τόμ. Α'. σελ. 62—63 κεξ—Α. Ριονδὲ περὶ ἐλαίας σελ. 196 κλ.—Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὑπὸ Φωστηροπούλου· ἐκδ. Ἀθην. 1882.

(2) Κεφαλοχώρια ἐπὶ Τουρκίας ἐκαλοῦντο, ὡς γνωστόν, ὅσα δὲν ἦσαν κτήματα Μπεύδων καὶ Ἀγάδων Τούρκων· τὰ δὲ πωλημένα ἐλέγοντο *Τσιφλίκια*.

(3) Τοῦ μοναστηρίου τούτου, διαλελυμένου ἀπὸ Βαυαροκρατίας, διαμένει μόνος ὁ ναός.

(4) Τὰ δύο ταῦτα χωρία πλησίον ἀλλήλων κείμενα, καὶ νῦν διατηροῦνται.

(1) Monum. histor. hellen. prefac. pag. XXXII—XXXIII. et. et. tom. I. Paris. 1880.

(2) Monum. ἐνθ' ἄνωτέρω. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐξέθηκα τὰ δέοντα καὶ παρὰ τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ, ὅστις καὶ ἀπήντησέ μοι ἐπισήμως ἐκφράζων τὰ θερμὰ αὐτοῦ εὐχαριστήρια διὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν ἐρευνῶν τούτων, ἴδε Φιλολογ. Συλλόγ. Τόμ. ΙΖ'. Πρακτ. σελ. 146 καὶ 150—151 κεξ.

παρ' οἷς ὁ λόγος περὶ πόλεως Μοραίας ἐν Πελοποννήσῳ, ἀποφαίνονται, ὅτι ἐν Ἡλείᾳ αὕτη οὐχ εὐρίσκετο. Ἰδοὺ οἱ λόγοι αὐτῶν, κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ σοφοῦ Γάλλου Πενώ. La «Morée (la Morega), suivant Jbn-Saïd, la capital de »la Morée, située au milieu de la presqu'île, est sous »le 45^{em} degré, 52 minutes de longitude, et le 43^{em} »degré de latitude.

»La presqu'île (λέγει ὁ Φεδᾶ) de la Morée (djergrée »la Morega) se trouve au commencement du sixième »climat, dans la mér Méditerranée... au centre de la »Morée, est la ville de même nom. Jbn-Saïd fait ré- »marquer, que la Morée est appelée dans les livres pé- »loponnésie (Beloubonnes)» (1).

Ἐὰν ἔχωνται ἀληθείας τὰ ὑπὸ τῶν γεωγράφων τούτων λεγόμενα, βεβαίως ἀλλαχοῦ ζητητέον τὴν Μοραίαν καὶ οὐχὶ ἐν Ἡλείᾳ, ὡς λέγει ὁ κ. Σάθας. Οἱ σοφοὶ οὗτοι Ἀραβες ἐν τῷ μέσῳ τῆς Πελοποννήσου, — ἦν *Beloubonnes*, ἔτι ὀνομάζουσιν, ὡς μὴ γενικευθείσης τῆς ὀνομασίας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν — καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ Μωρέως, ἀποφαίνονται, ὅτι ὑπῆρχεν ἡ πόλις αὕτη, ἐξ ἧς ἔπειτα ἐξηπλώθη καθ' ἅπασαν τὴν χερσόνησον τὸ ὄνομα *Moriās*, καὶ κατὰ τὴν ἑκφρασιν αὐτῶν *Morega*. Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Μωρέως* τὸ πρῶτον ὀνομάζοντο ἡ τε Ἡλεία καὶ Μεσσηνία ἰδίως, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῶν ὑπῆρχεν ὁμώνυμος πόλις, πρῶ. τεύουσα τῶν χωρῶν τούτων, ὑπαγομένων ὑπὸ Φράγκων ἡγεμόνα, ἔχοντα τὴν ἑδρὰν αὐτοῦ ἐν αὐτῇ· οὐ ἔνεκα καὶ μετεδόθη ἐκεῖθεν τὸ ὄνομα τῆς Μοραίας κατὰ πρῶτον εἰς ἅπασαν τὴν περιφέρειαν τῶν χωρῶν τούτων καὶ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἅπασαν τὴν χερσόνησον μετέπειτα, εἰς λήθην παραδοθέντος τοῦ ὀνόματος τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλ' ἡ Ἡλεία ὑπάρχει ἐν τῷ μέσῳ τῆς χερσονήσου; Πολλοὺ γε καὶ δεῖ. Τί ἐννοοῦσι λοιπὸν οἱ σοφοὶ Ἀραβες γεωγράφοι λέγοντες μέσον τῆς χερσονήσου καὶ κέντρον τοῦ Μωρέως; θέσιν μᾶλλον κατὰ τὸ μεσόγειον κειμένην; Πολὺ ἀμφιβάλλομεν. Ἄρα ἐννοοῦσι θέσιν, ὡς πρὸς τὸ ὅλον τῆς χερσονήσου ἔχουσιν ὁπωσοῦν ἀναλογίαν κεντρομόλον γεωμετρικῶς, καὶ τοιαύτην. οἶαν ἡ τῆς *Μορjοτάδας* θέσις κέκτηται; καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅλον τῆς Πελοποννήσου καὶ ὡς πρὸς τὸ μέσον ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν Μεσσηνίας καὶ Ἡλείας, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τινος Καταλανικοῦ χάρτου, περὶ οὗ ἐφεξῆς ἀμέσως ὁ λόγος. Ἄλλως τε δὲ καὶ ἐκ γεωγράφων Ἀράβων μαθηματικὴν ἀκρίβειαν, ἐπὶ τὸ κυριολεκτικώτερον ἐννοουμένην, δὲν δικαιοῦμεθα, νομίζω, νὰ ἀπαίτωμεν, λόγου προκειμένου περὶ χωρῶν μεμακρυσμένων τῆς Ἀραβίας, ἐνθα οἱ γράφοντες διέμενον, καὶ ἐκ βίβλων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γεωγράφων ἀρούμενοι τὰς ἀναλόγους εἰδήσεις ἐξετίθουν αὐτὰς ἐν ἀραβικαῖς συγγραφαῖς (2). Ἀρκεῖ ἡ

μὴν καὶ τοῦτο οὐ σμικρόν, ὅτι διέσωσαν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, Μοραίας, περὶ ἧς ἀλλαχόθεν οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχειν δυνάμεθα, εἰμὴ διὰ τῆς ἐσχάτως γενομένης ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλύψεως τῆς *Μορjοτάδας*, ἐξ ἧς μανθάνομεν ἤδη ὅτι πράγματι ὑπῆρχεν ἡ πόλις αὕτη, περὶ ἧς ὁ λόγος παρ' αὐτοῖς, φαινομένοις οὕτω τῆς ἀληθείας κατόχοις καὶ συνεπῶς ὑπὸ σπουδαίαν ἐποψὴν ληπτέοις ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐρευναῖς.

Δ'. Καταλανικὸς τις χάρτης τοῦ 1375, παριστᾷ τὴν Μοραίαν, κειμένην μεταξὺ Μονεμβασίας καὶ Ριλλόνης, καὶ οὐχὶ ἐν Ἡλείᾳ, ὡς παραδέχεται ὁ κ. Σάθας, λέγων ἐν ὑποσημειώσει τάδε· «Une carte Catalane de 1375 soixantequinze, »cite aussi la ville de la Morée entre Monembasie et »Rilloni (sic), ce qui démontre qu' à cette époque se »conservait encore un vague souvenir de cette ville déjà »disparue. (Notice d' un Atlas en langue Catalane dans »les Notices et extraits des manuscrits. Paris, 1841, vol. XIV, IIe partie, par. 87) (1).

Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς·

α'. Ὅτι ἡ πόλις *Μοριά* συνετηρεῖτο μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἀνεφάνησαν οἱ Καταλᾶνοι ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς χώραις.

β'. Ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Πελοποννήσου, ἐνθα καὶ ἡ Μονεμβασία, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ κέντρον, καὶ ὅτι κέντρον ἐπομένως τῶν δύο χωρῶν Ἡλείας καὶ Μεσσηνίας, τῶν ἀποτελουσῶν τὸν Μωρέαν κατὰ πρῶτον, ταύτην ἐνόουν οἱ ἄνω εἰρημένοι Ἀραβες γεωγράφοι.

γ'. Ὅτι εἰδικώτερον ὁ Καταλανικὸς χάρτης ὀρίζει τὴν θέσιν αὐτῆς μεταξὺ Μονεμβασίας καὶ Ριλλόνης, καὶ συνεπῶς διευκολύνει τὴν εὑρεσιν καὶ τὸν προσδιορισμὸν αὐτῆς.

δ'. Ὅτι τὸ ὄνομα *Rilloni* ἀπαντᾷ παρὰ τῷ σοφῷ Γάλλῳ *Buchon* ὑπὸ τύπον, ἔχοντα διαφορὰν τινα, ὡς *Riolo=Oreole*. Ὁ σοφὸς οὗτος Μεσαιωνοδίφης λόγον ποιούμενος περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν διαφόρων πόλεων τῆς Πελοποννήσου λέγει τάδε· «Plusieurs des ces noms aujourd' hui perdus se »rétrouvent dans un dénombrement de l' année 1391 (2), »et qui contient les indications suivantes.

»feux.

»la Voustice (Vostitz) 200.

»la Peguche 40.

»la Oreole (Rhiollo) 120. et. et. Καὶ

παρακατιῶν ὁ αὐτός· «Dans une déclaration manuscrite »des villes sur les guelles des Venitiens, après l' extinc- »tion de la domination française, pretendaient pos- »seder des droits en Morée en 1471, on retrouve des

φέων, ὧν τὰ συγγράμματα ἀπώλοντο· καὶ τοῦτο ἐπαυξάνει ἔτι μᾶλλον τὴν ἀξίαν τῶν Ἀραβικῶν, περὶ ὧν ὁ λόγος ἐνταῦθα, πονημάτων.

(1) Monum. hist. hell. par K. Satha. tom. I. prefac. XXXV. edit. Paris. 1880.

(2) Guichenou, preuves de l' histoire de Savoie.

(1) Géographie d' Abdoul-Eéda, traduite de l' Arabe par m. Reinand. Paris, 1848. tom. II. pag. 275.

(2) Ἐν αἷς ἴσως ὑποκρύπτονται κείμενα χωρίων Ἑλλήνων συγγρα-

»désignations des quelques villes, à l'aide de quelles on
 »pourra s'aider à retrouver les anciens villes ou for-
 »teresses des francs les voici, d'après la copie qu'a
 »bien voulu me communiquer m. Mustoxidi pendant
 »mon séjour à Corfu. Dichiarazione di tutta la Morea
 »fatta nel 1471.

»la signoria (Venise) possiede.

»la Croce, rovinata, il resto turco.

»Coranto.

»Vasco,

»San zorzi tropico.

»Vassili. rovinat.

»Sillo-castro rovin.

»Camomenitza.

»Callandrizza.

»Postena.

»Riollo» (1), περί οὗ ὁ λόγος κλπ. (2).

Ε'. Ὅτι παρὰ τῷ Βυζαντινῷ Φραντζῇ (3) τὸ ὄνομα «*Ril-
 loni*» ἀπαντᾷ *Teriolon* ἐν τοῖςδε· «Ἀπῆλθε (Κωνσταντῖνος
 »ὁ Παλαιολόγος) μέχρι τῶν ὁρίων τῆς *Σκλαβίτσας* καὶ τοῦ
 »*Τεριόλου*». (4) Τὸ ὄνομα τοῦτο, κατὰ Στέφανον Θωμόπου-
 λον (5) ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΔ'. ἐκατον-
 ταετηρίδος, διότι ἐν ἔτει 1391 παρατηροῦμεν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ
 βαρῶνου τῆς Χαλανδρίτσας, Κεντυρίωνος Α'. Φιλίππου, ἐνυμ-
 φεύθη κυρίαν τινά (;), κληρονόμον τῆς περιοχῆς τοῦ Ὀριόλου
 καὶ φέρουσαν τὸν τίτλον τῆς *dame de Oriollo*. Ἐν Ὀριόλῳ
 ἦν καὶ φρούριον Φραγκικόν, περίφημον διὰ τὸ ὄχυρόν αὐτοῦ,
 παραβαλλόμενον τῇ Μονεμβασίᾳ διὰ τοῦτο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ
 ὄθεν καὶ ὁ Καταλανικὸς Χάρτης *entre Monembasie et Ril-
 loni* παριστᾷ τὴν *Moraiar* διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἴσως, διότι
 ταῦτα ἦσαν τὰ περιφημότερα φρούρια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐν
 Πελοποννήσῳ. Τὸ δ' ὄνομα *Oriollo* φαίνεται Ἰταλικόν, πα-
 ραγόμενον παρὰ τῷ *rivole* = ῥύαξ, καὶ ὄντως ἔχει οὕτως·
 ἐπειδὴ κατὰ πρῶτον ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ταύτην ὁ ποταμὸς
 Λάρισσος, ὅστις χωρίζει τὴν χώραν τῆς ἐν Ἀχαΐᾳ Δύμης
 ἀπὸ τῆς Ἠλείας κατὰ τὸ βουπράσιον, ὡς λέγει Πausanίας
 ἐν τοῖςδε· «Ἀχαιοὶς δὲ ὅροι καὶ Ἠλείοις τῆς χώρας ποταμὸς
 »τε Λάρισσος, καὶ Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῷ ποταμῷ νὰός ἐστι Λα-
 »ρυσσαίης, καὶ Ἀχαιῶν πόλις Δύμη σταδίου ὅσον τε τριά-

»κοντα ἀπέχουσα τοῦ Λαρίσσου». (1) Ἐκ τοῦ ποταμοῦ δὲ
 τούτου καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ σχεδὸν κείμενον φρούριον ἔλαβε τὴν
 ὀνομασίαν· ἀλλὰ νῦν ἐρείπια φαίνονται αὐτοῦ μόνον.

§ ι'. Ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων ἐξάγεται τὸ ἀναμφίλε-
 κτον συμπέρασμα, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καθ' ἣν ἡ
 μὲν Μονεμβασία διετέλει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βυζαντι-
 νῶν, τὸ δὲ Ὀριόλον ὑπὸ τὴν τῶν ἀδελφῶν Παλαιολόγου,
 κατὰ Φραντζῇν, τὸ τρίτον ἐκ τῶν σημαντικῶν φρουρίων τῆς
 Πελοποννήσου, ἡ *Moraiia*, καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ
Μοριά, ἦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς περιφήμου οἰκογενείας τῶν
Βουτσαράδων, περὶ ἧς ἀκολούθως ὁ λόγος ἔσται. Ὅτι δ' ἡ
 θέσις τῆς πόλεως ταύτης ἔκειτο ἐν σημείῳ, ἀποτελοῦντι τὴν
 κορυφὴν τοῦ τριγώνου, οὗ αἱ δύο ἕτεραι γωνίαι ἦσαν ἡ Μο-
 νεμβασία καὶ τὸ Ὀριόλον. Ἡ κορυφὴ δ' αὕτη τοῦ τριγώνου
 ἦν ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο χωρῶν Μεσσηνίας καὶ Ἠλείας, ἐκεῖ,
 ἔνθα σήμερον ἀκριβῶς κεῖται ἡ *Μοριοτάς*. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους
 ὅπως δῆποτε καὶ ἂν ἐκληφθῇ ἡ θεωρία αὕτη κατόπιν τῆς
 ἀνακαλύψεως τῶν ἐρειπίων τῆς *Μοριοτάδας*, οὐδεὶς ἐπιστή-
 μων τοῦ λοιποῦ δύνатаι, περὶ τῆς Μοριᾶς, ἢ Μοραίας, κατὰ
 τὸν κ. Σάθαν, προκειμένου τοῦ λόγου, νὰ μὴ λαμβάνῃ ὑπ'
 ὄψει τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας σπουδαίους λόγους, ὧν ἕνεκα
 ἐν *Μοριοτάδι* συμφώνως τοῖς τῆς Κριτικῆς κανόσι καὶ ἀρχαῖς
 φαίνεται ὑπάρχουσα ἡ *Moraiia* ἢ *Μοριά*, ἐξ ἧς, ὡς εἵπομεν
 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, μετεδόθη ἐπὶ Φράγκων συμπάσῃ τῇ Πε-
 λοποννήσῳ καὶ ἡ ὀνομασία αὕτη διὰ λόγους, οὓς ἐκτιθέμεθα
 παρακατιόντες.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΛΟΜΒΑΡΔΟΣ

Ὑπάρχουσιν ἄνδρες, τῶν ὁποίων ὁ βίος πληροῦται τοσαύ-
 τῆς δράσεως καὶ ζωῆς, καὶ τῶν ὁποίων ἡ πολυσέλιδος ἱστορία
 εἶνε τοσοῦτον στενῶς μετὰ τοῦ ἔθνους συνδεδεμένη, ὥστε ὁ
 θάνατος αὐτῶν προξενεῖ μυστηριώδη τινα κατὰπληξιν, ὡς
 ἐν τοιαύτῃ συμφορᾷ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ πιθανοῦ, καὶ εἰς
 τοὺς ἄνδρας τούτους ἀνήκει καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Λομβάρδος.
 Εἰς οὐδένα εἶνε ἄγνωστον τὸ ὄνομά του, ἀπὸ τῆς ἰδιαιτέρας
 αὐτοῦ πατρίδος, ἔνθα ἀπεριγράπτως ἐλατρεύετο, μέχρι τοῦ
 ἀπωτάτου χωρίου τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἐπτανήσῳ ἐπὶ τῶν τρι-
 κυμωδῶν χρόνων τῆς Προστασίας, ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, ἀπὸ
 τῆς μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἐποχῆς, οὐδεὶς ὑπάρχει μὴ εἰ-
 σθανθεὶς ἐνδιαφέρον τι περὶ τῶν κοινῶν καὶ μὴ προσηλώσας ἁ-
 παξ τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐξέχουσιν καὶ ιδιόρρυθμον προσ-
 ωπικότητα αὐτοῦ· οὐδεὶς ὁ μὴ παρακολουθήσας μετ' ἐπίστα-

(1) Rechere. hist. sur la princ. Franç. de Morée. et. et. par
 Buchon. tom. I. pag. LXIV. LXV. Paris. 1845. memoire sur la géo-
 graf. polit.

(2) Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ καταλόγῳ τῶν φρουρίων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα
 ὀνόματα, ἅπερ παρελίπομεν διὰ τὸ εἰς τὸν σκοπὸν ἡμῶν ἀσυντελεῖς
 αὐτῶν.

(3) Ὑπάρχει καὶ νεώτερος Φραντζῆς ἐκ Κυπαρισσίας, ἱστορικὸς τῆς
 ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· ἀλλ' ἐνταῦθα οὐδεὶς περὶ αὐτοῦ λόγος.

(4) Ἱστορ. Φραντζῇ Α'. Β'. Γ'. κεξ.

(5) Ἱστορ. Πατρῶν ὑπὸ Στεφ. Θωμοπούλου δικηγόρου ἐκδ. Ἀθηνῶν
 σελ. 113—114.

(1) Πausan. Ἀχαϊκ. Κεφ. ΙΖ'.